

Yolu güzel yürümek

Diyanet Avrupa Aylık Dergi'nin ücretsiz ekidir.
Mayıs 2011 • Sayı 145

“Bizi doğru yola,
kendilerine nimet
verdiklerinin
yoluna ilet; gazaba
uğrayanlarınkine ve
sapıklarınkine değil.”

(Fatiha, 6-7)

Nuray Atcı

Yol, bir küçük adımla kapıların önünden başlar, başka başka kapılara kadar uzanır. Boylu boyunca önümüzdedir. Bazen olduğundan daha uzun gelir, çilelidir, sonu gelmez âdeta. Bazen de sarıp sarmalar bizi, menzile yetiştirir, sanki bizimle birlikte hareket eder, kayar ayağımızın altından.

Topluma, kendi öz benliğine yanlışlıklar yapmış, nefesine zulmetmiş, bir çıkış yolu arayan, hiçbir yerden ümit kıvılcımını görünmeyen bir karanlıkta Necip Fazıl bu hali, kendi ifadesiyle "Kaldırımlar" şiirini oluşturan harici ve dâhili ortamı şu mısralarında anlatır:

"Sokaktayım kimsesiz bir sokak ortasında;

Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.

Yolumun karanlığa saplanan noktasında,

Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum."

Yol, tek başına düşünülemez. Eğer yol varsa, giden de vardır kalan da.

Kalan sordu gidene:

- Baba, nereye gidiyorsun?

Giden, kıvrıkcık saçlı kızının saçlarını okşadı:

- Uzaklara...

Kalanın gözlerinde beliren bulutları fark edince:

- Sana ne getireyim? Hadi söyle.

Bulutlar anında dağıldı kalanın gözlerinden, yıldızlı bir geceye bıraktı yerini.

- Bebek...

Giden, pembe yanaklarından öptü kıvrıkcık saçlı kalanı. Çıktı kapıdan, başka kapılara doğru yol aldı. Apartman boşluğunda, gidenin ayak seslerinin yavaş yavaş uzaklaşmasını dinlerken kalan; yol, elinde bebekle gelen bir babayı iki ay sabırla beklemektir, diye düşündü. Gözü yolda kalmak, yolunu beklemek deyimlerinin anlamını o süre zarfında öğrendi. Giden için ise yol; sonunda tekrar evinde olma umudu taşıdığı, ekme parası için sınırların aşıldığı, zor, uzun, hasret yüklü, karma bir duygudur.

Giden sarıldı arkadaşına:

- Nasıl gideceğim Ankara'dan? Buraya çok alıştım, kanadı kırık kuş olurum oralarda.

Dalgali saçlı aydınlık yüzlüydü giden. Yaşlı gözleri, titreyen dudaklarıy-

la kalana baktı. Kalanın zihninden şunlar geçti gidenin şehla gözlerine bakınca:

- Allahım, bu nasıl bir sınırdır? Çekicilikle çirkinlik arasında çizilen.

Kalan gidenin gözyaşlarını sildi avucunun içiyle. Sıcak gözyaşı tenine deyince, tüylerinde bir ürperti duyumsadı. Sanki bütün vücudu yerden biraz havalandı. Yol, yüreğinden bir parçayı dostunla uğurlamaktır.

Yol, aramaktır

Bir çıkış, bir çare, bir çözüm diyerek çıkılabilir yollara. Bu yolların sonu sadece bir kişinin sığabileceği bir mağaraya varabilir. Orada düşünceye dalmışken, başka bir yolcu gelebilir. Gelen yolcunun şekli, duruşu, varlığı bambaşkadır. Öyle başkadır ki, çözüm arayan yolcu korkar onun varlığından. Ne de olsa bir "gül" kadar masum ve narindir. Nurlanan mağaraya gelen ikinci yolcu, bambaşka bir yolculuğun başlangıcını müjdelir. "Oku!" der ona, "Oku!". Bu müjdeyle açılan yol, sadece gül kokulu yolcunun değildir artık. Bütün insanlığı içine alan, yaradılışın, var olmanın anlam kazandığı bir yolculuktur. Gül kokulu yolcu öyle sevenler edinir ki bu yolda.

Mevlana:

"Yaşadığım müddetçe Kur'an'ın kölesiyim ben

Hz. Muhammed'in yolunun tozu toprağiyim ben."

diyerek bu yolda ayağına bulanana toz olmak ister. Onun ayağının tozu olmak bile bir şereftir.

Yolun sonu her zaman vuslat olmasa da yolculuk bir kemal, bir pişme, bir arınmadır.

Kur'an-ı Kerim İslam için en çok yol metaforunu kullanır. İslam bir yola, insanlar birer yolcuya benzetilir. Ayetler bu yolun hedefini gösteren işaretlerdir. Yolun sonunda ahlak, maneviyat ve adalet vardır. Yolun sonu nereye varacak onu bizler belirleriz. Menzilde ulaşılacak olanı biz seçeriz. Burada yolun değişeni ve değişmeyenleri vardır. Değişmeyi şüphesiz yolun eksenidir.

Yol destandır

Bütün ibadetlerin sembollerini bünyesinde toplayan (taşıyan)... İnsanın Allah'a yürüyüşünü destanlaştıran, insanın kendisine dönüş hareketidir, hac yolculuğudur bu.

Yol gurbettir

Sığamadığımız koca şehirden bir çıkıştır. Şehir sayamayacağımız kadar çok girmiştir hayatımıza, biz de sayısız giden ya da kalan olmuşuzdur. Kimi zaman yalnızlık hissettirir. Bir otobüs ya da uçak dolusu insanla beraberizdir ama yalnızızdır. Kimi zaman çıktığımız yolda bize eşlik eden bir "Sıddık" vardır. Tüm evren, bütün varlıklar bizimle hareket edercesine yalnızlıktan uzağıdır. Arkamızdan öldüresiye atlılar da kovalasa huzur doluyuz, en ufak bir korku hissetmeyiz. Kayıtsız teslim olmuşuzdur bu yola. Yol artık hicrettir.

Yol kavuşmaktır

Işığı kararmış gözlere nur olan evladı yeniden bağrına basmaktır. Dinleyenin yüreğine dokunur o kavuşma, her dinlediğimizde hem baba oluruz, dünyamız aydınlanır hem gelmiş geçmiş en güzel evlat oluruz, yoldan sapmamış olduğumuz için babamızı gururlandırırız. Yıldızlar önümüzde dize gelir. O yollar böylesi bir kavuşmaya aracı oldukları için ne kadar gururludur kim bilir. Yaşamak için gözlerini açtığı toprakları kodlamışçasına kıtalar aşarak göçer göçmen kuşları. Yol, kuş kadar bedenlerde devasa bir çabayla yaşama tutunmaktır.

Yol yükseliştir

Kutsala yaklaştıran, sınırları aşan, sınır tanımayan bir yükseliştir. Süleyman Çelebi:

Zâtıma mir'at edindim zâtını
Bîle yazdım âdım ile âdını
Hem dedi kim: "Yâ Muhammed ben seni
Bilûrem görmeğe doymazsın beni
Avdet edûp davet et kullarımı
Tâ gelûben göreler dîdârımı
Sen ki mî'râc eyleyûb etdin niyâz
Ümmetin mî'râcını kıldım namâz"

Dizeleriyle bu yükselişi dile getirmiştir. Gül kokulu Peygamber için "Miraç" olan yol, ümmeti için "namaz"dır. Yol sadece insanlar için yoktur. Gözle görünmeyecek moleküllerin yükselmesiyle gökyüzünde okyanuslar birikir. Bu okyanuslar yeryüzündeki gibi sabit de değildir üstelik. Hareket ederler ta ki onlara "rahmet ol" emri verilinceye değin. Bu

emirle birlikte katre katre rahmet olurlar katman katman toprağa. Bu su yolunun adı artık berekettir.

Yol taşır

Yol taşır. En ağır yükleri veya soyut hafiflikleri... İstanbul Mısır Çarşısı'ndan başlayıp tâ Çin'e kadar uzanan İpek Yolu... Taşdığı sadece yüklü kervanlar olmamıştır elbette. Yol; kültürlerin kaynaşması, birbirine taşınmasında aracı, harika bir iletken olmuştur. Yeri geldiğinde bir iletişim aracıdır yol.

Yol, hep usul usul uzanmadı önümüze. Kendini aştığı, hatta haddini aştığı anlar oldu. "Fetih" kavramıyla nam salacak kutlu bir komutanın emriyle, karada gemileri taşıyarak, bir çağı devirip başka bir çağı başlattı. Yol, şartları zorlamaktır.

Yol hayatın ta kendisidir. Doğduğumuz anda ilk adımı atarız hayat yolunda.

"Dünyaya geldiğim anda,
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa,

Gidiyorum gündüz gece"
diyen âşık Veysel hayatı; bir

giriş, bir çıkış kapısı olan handa yolculuk şeklinde betimlemiştir. Hepimiz biliriz ki yıllar aceleci yapıdadır. Çabucak geçer.

Yol herkeste farklıdır

İnişler, çıkışlar, kıvrımlar, düzlükler, patikalar, asfaltlar... Yol boyunca başka başka yollarla kesişir, başka başka yollardan ayrılırız. Aniden yön değiştirir farklı yollara saparız; ya da büyük bir kararlılıkla, bazen inatla, aynı yolda devam ederiz. Çok şey öğreniriz bu yollarda. Öğrendiğimiz her yeni bilgiyle yeni şeyler katarız benliğimize. Acı tecrübelerle yaralanırız. Her acı biraz daha olgunlaştırır bizi. Yitirirken gelişiriz yollarda. Önümüze engeller çıkabilir hayat yolunda, ayağımıza dikenler, çalılar dolanabilir. İnsan yoluna duyduğu güveni konuşturur bu durumda. Yoluna duyduğu güven ne derece sağlamsa engeller o derece kolay aşılır. Yol boyunca boş durmayız. Bir şeyler dağıtırız, bir şeyler toplarız omuzlarımıza. Yalnız ve hoyrat değiliz bu yolda. Omuzlarımıza topladıklarımız şahit olur her anımıza. Yollar başka başka ama herkesin yolunun bir yerinde geçmek zorunda olduğu ortak bir geçit, köprü vardır. Her nefis ölümü tadarak bu köprüye ulaşır. Bu köprüye girişimiz ve köprüden çıkışımız farklılık gösterir. Farkımız omuzlarımızdaki yüküdedir. Bir zerreyi bile hesap edecek hassasiyette terazilerde tartılınca yükümüz, yolun sonu kendini belli etmiştir.

“Geçtim dünya üzerinden,
Ömür bir nefes derinden
Bak feleğin çemberinden,
Yolun sonu görünüyor”

Yol sondur

Omuzlarımızdaki yükü boşaltıp köprünün başında ya uçar adımlarla neşeli ya kıldan ince kılıçtan keskin çileli yolun sonuna ulaşırız. Yolun sonu sıradır. İstiklal şairi:

“Allah’a dayan, Sa’ye sarıl, hikmete Râm ol

Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol” ifadesiyle, tüm yolcuları kaçınılmaz sona hazırlıklı olmaya davet eder.

Küçük bir adımla başladığımız yol ahirettir. Bunu bildiği için nice gönüller Rabb’e şöyle dua eder: “Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.”
amin. (Fatıha, 6-7)

Yolun hakikati hakikatin yolcusu

Dr. Ülfet Görgülü

“Hakka giden yol / Senden sana ol!”

Hükümdar günün birinde bir yarışma düzenlemeye karar verir. “Yolu güzel yürüme yarışması” olacaktır bu. Dileyen herkes katılabilecektir bu yarışmaya. Tek şart, belirlenen günde gösterilen güzergâhı yürüyerek saraya ulaşmaktır. Kazanana ödülünü bizzat hükümdar takdim edecektir. Duyurular yapılır, ilanlar asılır ve sonunda beklenen gün gelir. Her yaştan insanın katılımıyla büyük bir kalabalık yarışmanın başlangıç noktasında toplanır. Gün sonuna kadar sürecek bu yarışma kolay görünmekle birlikte zihinleri meşgul eden bir soru vardır: Nasıl tespit edilecektir kimin en güzel yürüdüğü? Yarışmacılar bir yandan yürürken bir yandan bu soruya cevap olabilecek yorumlar yapmakla meşguldür. Yürüyüşü tamamlayıp saraya ulaşanların ortak bir şikâyeti vardır. Yol çok bozuktur ve yol boyunca taşlar ve kayalar hem hızlarını kesmiş hem ayaklarını incitmiştir. Buna rağmen neredeyse tüm yarışmacılar gün ortası olmadan ulaşmıştır saraya ancak sonucun ilan edilmesi için akşama kadar beklenecektir, öyle duyurulmuştur zira. Nihayet gün batmak üzeredir ve bir karaltı belirir yarışma güzergâhından saraya doğru yaklaşan. Hükümdar saatler sonra kan ter içinde gelen bu kişiyi çağırır yanına ve niçin bu kadar geç geldiğini sorar, saraya? Yorgun yolcu; “Yol çok bozuk ve taşlıydı. Arkadan gelenler için yolu aç-

mak, taşları temizlemek epey vakit aldı. Ama geç de olsa tamamladım yarışı. Bu altın dolu keseyi de bir kayanın altında buldum.” der ve uzatır keseyi. Hükümdar meraklı bakışlar altında kalabalığa döner ve şunları söyler: “Yarışma bitmiştir. Yolu en güzel yürüyen işte bu kişidir. Ödülü de bu altın dolu kesedir. O bunu ziyadesiyle hak etmiştir.”

Yol; deruni bir biliş ve duyuştur. Hayat bir yoldur. Sevgi ve akılla yürünen bir yol. Bu yolculukta yolu en güzel yürüyenler yoldaki engellerden şikâyet edenler değil o engelleri kaldırmak için mücadele edenlerdir. Bir başkasının engelini kaldırmak ya da aşmasına yardımcı olabilmek için önce içimizdeki engellerden, yolumuzdaki dikenlerden kurtulabilmeliyiz. Bunun için zihin ve gönül temizliğine ihtiyacımız var.

Hakikat, ancak sırrı bozulmamış tertemiz gönül aynalarından yansıyabilir. Hakikat insanın dışında bir gerçeklik değildir. Hakikati kendi dışındaki arayanlar her adımda uzaklaşır ondan, kendine dönüp özünde arayanlar ilk adımda ondan izlerle karşılaşır.

“Arayan Hakkı buldu, buldular can içinde

Bulmayan yolda kaldı, kaldılar zan içinde.” diyenler ne güzel söylemişler...

Evet, Hakk'a, hakikate giden yol, bizden bize. Ancak kolay değil bu yolda yürümek. Zahmetli, meşakkatli bir yoldur bu yol ama sabredenler, selamete ererler. Hakikate doğru yapılan yürüyüşte "insanın en büyük engeli kendisidir." İmam Şibli bu büyük dersi küçük bir köpek yavrusundan nasıl aldığını anlatırken şöyle der: "Onu bir gün bir su kıyısında neredeyse susuzluktan ölmüş bir haldeyken gördüm. Su içmek için eğilince sudaki aksini görüyor, korkup geri çekiliyordu. Onun başka bir köpek olduğunu sanıyordu. Sonunda susuzluğu öyle bir noktaya geldi ki, korkusunu bir kenara itip suya daldı, "öteki köpek" kaybolmuştu. Köpek kendisiyle arzusu arasındaki engelin yine kendisi olduğunu ve bu engelin artık yok olduğunu gördü." (Kemal Sayar, Merhamet, s. 170-171)

İnsanın vehimleri, zanları, kuruntu ve yanılgıları, kendine nispet ettiği iş, biliş ve görüşleri aşılması gereken ulu dağlar gibi durmaktadır, hakikatle arasında. Niyazi Mısıri'nin ifadesiyle tez elden girişmek gerek yolu temizlemeye, dağı delmeye:

"Ferhat bugün ben oldum / Varlık dağı deldim

Şirin'ime varmaya / Her canibim yol oldu."

Uyuyarak yola çıkılmaz. Önce uyanmak lazım. Dünya sarhoşluğundan ayılmak lazım. Bunun için bilinci uyarmak lazım. Uyanan zihin, uyanır diğer organları:

"Gönül o bahre daldı / Dilim tutuldu kaldı

Girdim anın zikrine / Azalarım dil oldu."

Kalpler ancak Allah'ı anmakla/zikrullah ile huzur bulur. (Ra'd, 28) Allah'ı anmak sadece dilin belli evrad ve ezkârı tekrarından ibaret değildir şüphesiz. Dilden kalbe nüfuz edecek ve kulu her an Rabbiyle birlikte olduğunun şuuruna erdirecek bir anış olmalıdır zikir. Kâbe'nin Allah Rasülü tarafından müşriklerin putlarından temizlenerek, müminlerin tavaf ve ibadetine açıldığı gibi gönül kâbesi de temizlenmelidir cümle şirk unsurlarından ki, ilahî hakikatlere mazhar olabilsin.

"Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilah edineni gördün mü?" (Furkan, 43) diye soruyor Yüce Yaratan. Zihin ve gönül dünyasının putlarını bir bir kırmak için İbrahim olmak lazım, yürekli, cesur hem âşık hem sadık olmak lazım.

Yola revan olmak için aşk azığını tedarik etmek gerek. Yola azıksız çıkıl-

maz zira. Uruc ve nüzul güzergâhlarından geçerek, Hak yolcusu menzile erecek, vuslat-ı yar ile halvet eyleyecektir. Gönül semasına uruc için aşk burağına binmek gerek. Aşk ırağı yakın, ikiyi bir eder. Uğruna canından geçen âşiğa yeni bir can bahşeder maşuk.

“Bu yolda canın veren / Canan alır yerine

Aşk dükkânında anın / Can ile pazar olur.” (Niyazi Mısıri)

Gönül şehri sarayında gözü dilarayı görenlerin dili lâl olur, gözü mahbuptan gayrısına kör olur. Kulağına vuran her ses maşuktan bir seda olur. Muhabbeti hep yar olur.

Taşlıcalı Yahya Bey; “Dar-ı dünya deli gönlüm gibi viran olsa
Ne cihan olsa, ne can olsa, ne hicran olsa

Keşki sevdiğimi sevse kamu halk-ı cihan
Sözümüz cümle heman kıssa-i canan olsa” diyerek sevdasını duyurur.

Aşkla beraber sadakat gerekir bu yolda. Her ne olursa olsun maşukun kapısından ayrılmamak, kahrı lütuf görebilmek... Aşk sadakatle ispat edilir ancak.

“Hoştur bana senden gelen / Ya hil’at ü yahut kefen

Ya taze gül, yahut diken / Kahrın da hoş, lütfun da hoş” (Yunus Emre)
diyen sadıklar gibi narda nuru bulabilmek...

Kendi gönül yolculuğunu tamamlayıp kemale erenler, gönül tabibi olarak kendilerini insanlığa vakfederler. Evvel hal ehli iken feragat ehli oluverirler. Tüm mesailerini yoldaki engelleri kaldırmak için seferber ederler.

“Şol zaîf ümmetlerin hali n’ola / Hazretine nice anlar yol bula” der ya Süleyman Çelebi. Onlar, rahmete götüren yolda zayıf ümmetlere rehberlik eyler, düşkünü tutup kaldırır, yolda kalana merhamet ederler. Rızayı Bari’den gayrı ne bir ücret ne bir teşekkür beklerler bu hasbiler. Kırık gönülleri “li vechillah” tamir eylerler.

Hikâyemizdeki kayanın dibinde bulunan altın misali, altına çevirirler nice madenleri usta bir simyacı gibi...

Peygamberler ve yol

Dr. M. Fevzi Hamurcu

Yol vardır sevenleri kavuşturur, mutluluğa vesile olur; yol vardır ayrılık, hasret ve hüzün getirir. Yolculuk çok farklı gerekçelerle bazen bir ihtiyaç olur. Bazen de doğup büyüdüğümüz beldelerden başka diyarlara hicret etmek elzem olur.

Şu yaşlı dünyamız, üzerinde insanoğlu var olduğundan beri nice hicretlere sahne olmuştur. Dünya kurulduğundan beri ilahî mesajın nuruyla insanlığı aydınlatmaya çalışan Allah'ın kutlu elçileri, görevlerini hakkıyla yerine getirebilmek için çoğu zaman kendi beldelerinden hicret etmek zorunda kalmışlardır.

Tebliğ-hicret ilişkisi

Peygamberlerin temel görevlerinden biri olan tebliğ ile hicret olgusu arasında her zaman sıkı bir ilişki var olagelmiştir. Başka bir ifadeyle, tebliğ ve hicret insanlık tarihi kadar eski olan ve birbirini tamamlayan iki olgudur. Bir bakıma hicret, tebliğ görevini yerine getirmeye çalışan peygamberlerin ve onların yolundan giden mübelliğlerin ortak sünneti ve ortak eylemi gibidir. Onların bu soylu eylemi sayesinde yol ve yolculuk, sıradan olmaktan kurtulup kutlu yolculuklara dönüşür ve hicret olur.

İnsanlık tarihine baktığımızda peygamberlik zincirinin son altın hal-

kası Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in Mekke'den Medine'ye hicreti de dâhil olmak üzere kutlu elçilerin yaptığı tüm hicretlerin, tebliğ görevini yerine getirmeye matuf oldukları görülecektir. Peygamberlerin tebliğ yolunda yaptıkları bu hicretler, gayeleri ve hikmetleri iyice anlaşıl-sın ve onlardan ibretlik dersler çıkartılsın diye Kur'an-ı Kerim'de bize sıkça anlatılmaktadır.

Mesela, Hz. İbrahim'in, "Doğrusu ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum." (Ankebut, 26) diyerek hicret ettiğini biliyoruz.

Hz. Musa'ya da hicretin emredildiğini görüyoruz: "Doğrusu Biz, (Firavun'un imana yanaşmaması üzerine) Musa'ya 'Kullarımla birlikte geceleyin yola koyul, onları denizin ortasında kuru bir yola vur. Arkanızdan yetişirler diye endişe etme. Hepsinden öte (Allah'tan başka kimseden) korkma!' diye vahyetmiştik." (Taha, 77)

Hz. Lût'a da şöyle denilmişti: "Sen gecenin bir vaktinde aile fertlerini yola çıkar, sen de onların peşinden git. Sizden hiç kimsenin gözü arkada kalmasın. Emredildiğiniz yere doğru ilerleyin." (Hicr, 65)

Medyen halkı da peygamberlerini, memleketten çıkartmakla tehdit etmişti: "Kavminin büyüklük taslayan seçkinleri 'Ey Şuayb, ya seni ve beraberindeki müminleri yurdumuzdan sürüp çıkartırız, ya da bizim inanç sistemimize geri dönersin' dediler." (A'râf, 88)

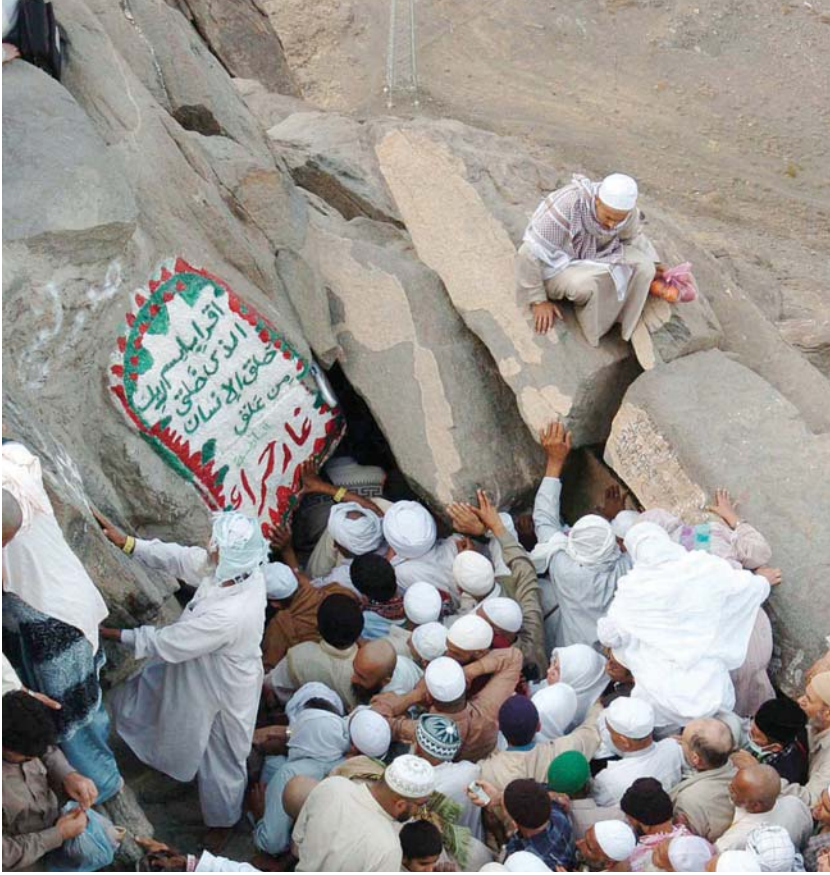
Diğer peygamberlerin de karşılaştığı benzer hadiseleri yine Kur'an-ı Kerim'de sıkça okumaktayız.

Mekke'den Medine'ye hicret

Sevgili Peygamberimiz İslamiyet'i tebliğ etmeye Mekke'de başlamıştı. Muhammedü'l-Emin'in çağrısını duyanlar ona inanıyor ve onun etrafında toplanıyor; böylelikle Müslümanların sayısı günden güne artıyor ve Allah'ın dini gönüllerde taht kuruyordu. Ancak Mekke'de kendi saltanatlarının sarsıldığını kavrayan müşrikler bundan endişe duyuyor ve toplum üzerindeki etkinliklerini yitirmekten korkuyorlardı. Bu sebeple hem Hz. Peygamber'e ve hem de ona inananlara amansız düşman kesilmişlerdi. Güçlü oldukları için Müslümanlara her kötülüğü yapıyor, akıl almaz işkencelerde bulunuyor ve onları İslam'dan vazgeçirmeye çalışıyorlardı.

Müslümanların maruz kaldıkları sıkıntılar dayanılmaz hale gelince Peygamber Efendimiz İslam güneşine başka ufuklar aramak zorunda kal-

mıştı. O gün Mekke halkı, kendilerine tebliğ olunan hakikatlere tahammül edebilseydi, o kutlu elçi çok sevdiği Mekke'yi terk etmeyecekti. Nitekim onun, hicret ederken Hazvere mevkiinde Mekke'ye dönerek "Sen, Allah katında beldelerin en sevimlisisin. Çıkarılmamış olsaydım senden ayrılmazdım, senden başka bir yeri yurt tutmaz, yuva kurmazdım!" diyerek hüznlenmesi oraya duyduğu özlemi göstermektedir. (Tirmizî, Menâkıp, 69)

Ve sonra, sadece kameri takvimi değil, insanlık tarihini yeniden başlatan kutlu hicret başladı. Çölün her tarafını kasıp kavuran alev dalgaları altında yedi gün yedi gece yapılan o çetin yolculuk: Yiyeceksiz, susuz, gölgeliksiz şekilde dağlardan, vadilerden aşılarak İslam nurunun tamamlanabilmesi için yapılan o ölüm kalım yolculuğu.

Sevgili Peygamberimiz miladi 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç

ederken, Yüce Allah'ın kendisine yüklediği tebliğ görevini yerine getirmeye çalışıyordu. Daha rahat yaşamak, daha fazla dünyalık elde etmek değildi onun amacı. Eğer öyle olsaydı, Mekkelilerin onu davasından vazgeçirmek için yaptıkları tüm teklifleri reddetmezdi. "Güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler, temsil ettiğim davadan asla vazgeçmem." diyerek kararlılığını göstermiş ve diğer peygamberler için de vaki olduğu gibi, tebliğ yolunun hicretten geçtiğini görmüştü.

Allah'ın Rasulü kendi davasında emin olduğu gibi, onu tanıyan herkes de onun Muhammedü'l-Emin olduğunda ittifak ediyordu. Ona her türlü iftirayı atmaktan çekinmeyen düşmanları bile onun "Emin" vasfına dil uzatamamışlardır. Medine'ye doğru yola koyulduğu o tehlikeli anlarda bile yanındaki emanetlerin yerlerine ulaşması için gereken tedbiri almayı ihmal etmemesi, onun hicretini daha da anlamlı kılıyordu.

Hicret-niyet ilişkisi

Ömür biter; yol ve yolculuk bitmez ama yola da yolculuğa da değer katan şey yolcunun niyetidir. Sevgili Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade etmektedir: "Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin niyeti Allah'a ve Rasulü'ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve Rasulü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye göre değerlendirilir." (Riyazü's-Salihin, 1)

Yapılan işler, yapanın niyetiyle orantılı olarak değer kazandığına göre hicretin temel amacının da Allah'ın rızası için olması gerektiği aşikârdır. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir:

"Kim Allah yolunda hicret ederse, kendisine birçok alternatif mekânlar ve imkânlar bulur, genişlik de. Ve her kim Allah'a ve Peygamberine hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra ölüm gelip kendisini bulursa, artık onun mükâfatı Allah'a aittir. Zaten Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır." (Nisa, 100)

"Şüphe yok ki iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler var ya, işte ancak onlar Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah tarifsiz bir bağışlayıcı, eşsiz bir merhamet kaynağıdır." (Bakara, 218)

"Kötülükten ve kötülük diyarından hicret edenlere, yurtlarından sürülenlere, yolumda eziyet çekenlere, savaşanlara ve öldürülenlere gelin-

ce: Onların günahlarını mutlaka örteceğim ve elbette onları Allah katından bir mükâfat olarak zemininden ırmaklar çağlayan cennetlere koyacağım. Çünkü mükâfatın en güzeli Allah katındadır.” (Al-i İmran, 195)

Hicret’in sıradan göçten farkı

Hicreti sıradan göçlerden ayıran temel özellik, hicretin toplumlari temelden değiştiren ve iyiye doğru hızla geliştiren değerler manzumesi olmasıdır. Sevgili Peygamberimizin 63 yıllık hayatının sadece son 10 yılı hicretten sonraki döneme rastlamaktadır ancak o dönemde İslam toplumunun yaşadığı değişim ve dönüşümün hızına ve yoğunluğuna tarihin başka dönemlerinde rastlanmamaktadır. Hz. Peygamber’in ön-

derliğinde ve Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinde hicreti izleyen 10 yıl içinde gerçekleştirilen işler ve inşa edilmeye başlanan İslam medeniyeti, sonraki dönemler için de en büyük ilham ve motivasyon kaynağı olmuştur.

Hicret, Müslümanların şehirleşme sürecini de başlatan bir olaydır. Yesrib, hicreti müteakip Şehir/Medine olmuş ve yerleşik düzene geçen Müslümanların hayatına şehir değerleri girmeye başlamıştır. Bedevi kültürüyle arzu edilen gelişmenin ve dönüşümün sağlanamayacağını gayet iyi bilen Peygamber Efendimiz saadet asrının altın neslini yetiştirirken aynı zamanda onları şehir kültürünün gereği olan şartlara da alıştırmaya çalışıyordu. Bu sebeple şehir kültürünün zorunlu kurumları da hızla oluşturuldu.

İbadet ve idare mekânı olan Mescid-i Nebevi bu maksatla daha ilk günden inşa edilmiş, eğitim-öğretim maksadıyla da onun yanı başında suffe denilen mekân tahsis edilmişti. Şehir hayatının olmazsa olmazlarından olan çarşı ve pazarların kurulması ve oradaki ticari hayatı denetleyen düzenlemelerin oluşturulması da daha hicreti izleyen ilk günlerde Müslümanların hayatına giren şehirli yeniliklerdi.

Hicret, karşılaşılan güçlüklerden ve zulümden kaçarak kurtulmak demek değildir. Hicret yeniden yapılanmanın, daha faydalı, daha mutlu ve daha huzurlu bir gelecek için mekân değiştirmenin adıdır. Günümüz açısından hicret, daha büyük önem arz etmektedir. Bulduğumuz mekândan uzaklaşmak yerine, yaşadığımız yerde maddi-manevi hayatımızı zenginleştirerek kendimize ve etrafımıza faydalı olmak bugün bizlerin en büyük vazifelerinden biridir. Çünkü Yüce Rabbimiz bizlerden iman ve amelin yanında, iyilikleri emretmemizi, kötülüklerden sakındırmamızı istemektedir.

Hicretten sonra Hz. Peygamber, farklı siyasi ve dinî gruplarla anlaşmalar imzalayarak gerçek anlamda devlet olmanın uygulamalarını göstermiştir. Yahudilerle imzalanan bir anlaşma ile Müslümanlarla Yahudilerin barış ortamı içinde yaşamaları ve her iki toplumun inançlarında serbest olmaları, şehir düşman saldırısına uğradığında ortak savunma yapmaları, iki topluluktan biri üçüncü tarafa savaş ilan ederse, birbirlerine yardım etmeleri, iki taraftan birinin başkalarıyla yapacağı barış anlaşmalarına iki tarafın da uyması kararlaştırılmıştı.

Medine Vesikası olarak isimlendirilen bu tarihi metin, devletin ve çoğulcu toplum yapısının huzurla işleyişini sağlayan esaslar getirmekteydi. Veda hutbesi de en eski insan hakları deklarasyonu özelliği taşımaktadır. Hicretle birlikte kabileciliğin kuralları, yerini hukuka bırakmaya başlamıştır. Hz. Peygamber suç işleyen kişinin kızı Fatıma dahi olsa onu cezalandırmaktan çekinmeyeceğini açıkça ifade ederek hukukun önemine vurgu yapmıştır.

Kötülüklerden hicret

Hicret sadece bir yerden bir yere göç etmek anlamında anlaşılmamalıdır. Hicretin bir başka boyutu ise manevi hayattır. Günahlardan sevaplara, yalandan doğruya, sevgisizlikten sevgiye, merhametsizlikten merhamete, haramdan helale doğru yapılan yolculuk da bir hicrettir.

Nitekim Sevgili Peygamberimiz de bir hadisinde şöyle buyurmaktadır. "Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kimsedir." (Buhari, İman, 4-59) Bu sebeple yaşadığımız yer her neresi olursa olsun, hayatımızı Yüce Rabbimizin istekleri doğrultusunda sürdürebilmemiz, hatalarımızdan, yanlışlıklarımızdan, isyanlarımızdan ve günahlarımızdan iyiliklere, doğruluklara, itaate ve sevaba doğru yol alabilmemiz elbette hem dünyamızın hem de ahiret hayatımızın hayırlara ulaşmasına sebep olacaktır.

Veda Hutbesi'nde "Burada bulunanlar, bulunmayanlara bunları ulaştırın." buyuran Allah Resulü bu uyarısıyla yeni ufukları işaret etmekteydi. Yeni ufukların işaret edilmesi ise yeni hicretleri, yeni yolculukları zorunlu kılıyordu. İşte bu sebeple sahabe nesli ilim, irşat, tebliğ ve gönüllerin fethini gerçekleştirmek için ve kötülüklerden uzaklaşıp iyiliklere ulaşmak için nice hicretler yaptı. Onların takipçileri de daha sonrakiler de o kutlu neslin yolundan gittiler.

Doç. Dr. Halil Altuntaş

İhtiyaçlarımız bizi yer değiştirmeye yöneltir. Bir yerden bir yere ulaşmak için mesafeler aşarız. Aşılan bu mesafelere üç harfli bir kelime ile "yol" diye isim vermişiz. Yol harekettir, ayrılıştır, ayrılıktır. Varılmak istenen hedeflerin her biri mutlaka bir yolun öteki ucundadır. Hedefe ulaşmak isterseniz, bulunduğunuz yerden ayrılmak zorundasınız. Ulaştınız; dönüp -geride bıraktıklarınıza- kavuşmak isteyeceksiniz. Yine yol gerek, yolculuk gerek. Vazgeçilmezlerimiz arasındadır yol. Bu yüzden toplumsal hayatın ve topluma hizmetin temel kalemlerinden biri olma niteliğini hiç yitirmedi yol. Bu yüzden "sadaka-i cariye" denilince yol ve onun iki temel "aksesuarı" olan köprü ve çeşme geldi akıllara, asırlar boyunca.

Himmet sahibi yürek ta uzaklarda bulduğu su kaynağını aşk ve gayretle çeker; kavrulmuş toprakları, ıssız yöreleri aşırıp giden ince bir yolun kenarına getirir. Çeşme yapar, kurnadan akıtır; garip kalmış uzun yola sırdaş yapar. Bu yetmez, bir de ağaç diker yanı başına. Yorgun yolcu su için, serinlensin; gölgede uzanıp iki soluk dinlensin diye.

Yolun işi her zaman yolunda gitmez. Önüne dağlar çıkar; ırmaklar çıkar, vadiler çıkar. Dağı, tepeyi kenardan dolaşıp aşar da, su ile, ırmak ile karşılaşınca oracıkta kalır. Kendisini karşıya geçirecek eller arar. Ana-

dolumuzun yolları yüz yıllar boyu bu elleri bulmakta zorluk çekmedi. Bu mübarek toprakların hangi ücra köşesine gitseniz, bir akarsuyun, bir vadinin iki yakasını bir araya getiren köprülere rastlarsınız. Allah rızası peşindeki bir "imkân sahibi"nin soluğunu hissedersiniz bu eserlerde. İbadet inceliği içinde yontulmuş taşlar, birer parçası oldukları kemerin kendilerine ayrılan yerlerinde asırlardır itirazsız dururlar. Reklamdan, gösteriştense uzak, Allah için harcanmış emeğin, enerjinin sessiz şahitleridir onlar. Üzerlerinde "halkımıza rahatsızlık verdiğimiz için özür dileriz" türünden "ben" yüklü hafifliklerden eser yoktur. Halka hizmeti Hakk'a hizmet sayan bu anlayış asil bir damar şeklinde hep var olageldi bu toplumun genlerinde. Merhum Nurettin Topçu bunu ilginç bir örnekle ortaya koyar:

"Çamlica'ya doğru yürüyüş yapıyorduk. Toprak bir yokuşun üzerinde yolu tıkayan bir kaya parçasını kazma ile kırarak yolu açan bir adama

rastladık. Önce bunu bir amele zannettik. Arkadaşım tekerlek, siyah sakallı, tatlı, güleç yüzlü oldukça iri ve dinç cüssesiyle çalışan adamı selamladı. 'Amele misin, yalnız mı çalışıyorsun?' diye sordu. Kazmasına dayanarak bir gazali andıran derin, siyah gözleri ile bizi süzen kahraman Türkmenin heyecanlı gür sesini dinlerken kulaklarıma inanamıyordum: 'Ben arabacıyım. Na şu karşı kulübede oturuyorum, amele değilim. Allah için bu yolu yapıyorum.' Bizim şaşkınlığımıza bakıyordu. Biz sormadan o devam etti: 'Babam Çanakkale'de şehit oldu, bir helva pişiremedim. Evladımı İstiklal harbinde kurban verdim, bir mevlit okutamadım. Ruhlarına gönderecek bir şeyim yok. İşte bu hayrı yapıyorum.' (Nurettin Topçu, "Amerikan Mektupları, Dergâh yay. 5. Baskı, A. Ajans, 2004, s. 63-64)

Varlığımız, çok kere ortalıkta görünmeyen manevi dinamiklerden beslenir. Bu dinamiklerin arkasında görünmez kahramanlar yer alır. Toplumlar kahramansız ayakta duramaz. Yazarın rastladığı hayır sahibi adam da onlardan biri. Bu eli dar, gönlü zengin, bileği pek Anadolu insanı uğraştığı toprak yol ile bizi ahirete taşıyan hayat yolu arasında nasıl da sıkı bir bağ kurmuş.

Şair Can Yücel'in (ö.1926-1999) Datça'daki mezarının ilginç bir mimari yapısı var. Yeğpare mermer gövdenin başucunda yer alan taşın üzerine tabak biçiminde yuvarlak bir parça oturtulmuş. Bu parçanın içine doğumu yaklaştırmış bir çocuğun ana rahmindeki görüntüsü oyulmuş. Çocuğun göbek kordonu aşağıya doğru uzatılmış, bir suyolu şeklinde mezar taşına ulaştırılmış; oradan da mezarın üzerine iniyor. Gittikçe kalınlaşan "suyolu" gövde üzerinde baştan aşağıya doğru uzanan yılankavi büklümlerle ayakucundaki havuzumsu bir yere ulaşıyor. Buraya da bir demet kırmızı gül konulmuş. Bu güller ölümden sonraki dirilişi adeta elle tutulur kılmış. Ben böyle gördüm. Düzenlemeyi sağlığında şair mi düşünmüştü, yoksa başkaları mı böyle uygun gördü, bilemiyorum. Ne olursa olsun, doğumla başlayan, bir ömür devam eden ve ölüm ötesine uzanan hayat yolculuğunu çok güzel sembolize eden bir tablo çıkmış ortaya.

Hız. Âdem'den beri yürünen bir yolun yolcusuyuz. Yolcuya düşen azık edinmektir. Efendimiz bunu hatırlatıyor: "Dünyada bir garip gibi, bir yolcu gibi ol." (İbn Mâce, Zühd, 3) Bu uyarı hayati bir önem taşıyor. Çünkü tüm meşakkatlerine rağmen bizi kendine bağlayan sayısız "güzellik"leri vardır hayat yolunun. Bunlar gözümüzü boyar da hep yaşamak isteriz. İsteriz ki bu yol hiç bitmesin. Güneş hep doğup batsın,

bahar diye yemyeşil bir mevsim olsun. Yaz olsun içimiz ısınsın; son baharın hüznünlü güzelliğinden de mahrum kalmayalım. Gökten pamuk pamuk kar yağsın. Çiçekler rengârenk açılsın; vakti gelince de solup gitsin, ama biz kalalım. İsteriz ki zaman geçsin, bize dokunmasın. Olacak şey değil ya, yine de isteriz bunu. “Bir dere yapmak isteriz zamandan, kenarında oturduğumuz ve akışını seyrettiğimiz.” (Halil Cibran, “Ermiş”, Çev. İlyas Aslan, 4. Baskı, Kaknüs, İst. 2007, s. 83) Zamanın, içinde bulunduğumuz andan ibaret olduğunu algılamakta zorlanırsınız. Unuturuz ki Dün bugünün hatırasından başka bir şey değildir ve yarın da bugünün rüyası.” (Cibran, Aynı yer) Biliriz de bilmezlikten geliriz ki hayat yolu sınırlıdır, sonludur; derin bir nefestir; hepsi bu kadar.

Fiziki yollarda yürürken geride bıraktıklarımızı görüp bilir, kat edeceğimiz yolu kestirebiliriz. Fakat hayat yolu öyle değil. Her nefes, bitmesini istemediğimiz “mesafe”den düşülür. Gece gündüz demeden işler bu süreç. Veysel’in “Uzun ince bir yoldayım, gidiyorum gündüz gece diye” resmettiği de işte budur.

Ahiret yolu yolcunun tutumuna göre şekillenir. Herkes hür irade ve tercihi ile kendi yolunun planını çizer, sonsuz kudret de onu gerçekleştirir. “Her birinize koyulacağı bir yol ve yöntem var ettik.” (Maide, 48) ayeti bu sürecin bu ikinci evresini ifade ediyor.

Doğru yolun nasıl inşa edileceği bize gösterilir. “Yolun doğrusunu göstermek Allah’a aittir. Yolun eğrisi de vardır.” (Nahl, 9) Gösterdiği yola girebilmek, eğri yoldan sakınmak için yine O’nun yardımını isteriz, “Bizi doğru yola; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğramışların yoluna değil.” (Fatıha, 6-7) diyerek.

Doğru bir hayatımız/yolumuz olmalı. Hayatın içinde kaybolmamak, kendi içimizde kaybolmamak bizim elimizde. “Ben doğru yolda kaybolmuş kişi görmedim.” diyor Şeyh Sadi-i Şîrâzî. Yine de gündelik hayatımızda biz kaybolmayı seçer; eğri yola, dönemeçli yola talip oluruz. Çünkü “Dönemeci olmayan yol uzun görünür.” (Sean O’Casay) Oysa dünya planında “Hiçbir yol yoktur ki, sonu olmasın!” (Hafız-ı Şîrâzî) Ömür yolu da öyle. Ömür biter ama hayat bitmez, bir üst boyutta devam eder. Bunun için ölüm denen sıçrama hareketine ihtiyaç vardır. Ondandır da devam edecek yolculuk, sonsuz hayatla.

Ancak, sıçramaktan korkuyoruz. Belki de, düşeriz diyedir.

Son yolculuk ya da sessiz gemi

Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz

Hayat gemisi, ezeliyet ikliminden ebediyet âlemine doğru hızla akıp gitmektedir. Hayy olan Allah'tan gelip "Hû"ya; yani O'nun katına doğru koşmaktadır. Bu yüzden son nefes gerçeğini solukladığı ve ölüm haberi duyduğu demlerde insan, teslimiyetini şöyle ifade eder:

"O'ndan geldik, O'na aidiz; O'na döneceğiz." (Bakara, 156)

İnsanoğlu, ebediyet tutkunluğu sebebiyle hep ötelerde görse de, ölüm ona nefes kadar yakındır. Ölüm denilen şey aldığı nefesi verememek, verdiği alamamaktan ibarettir. Çünkü insan için kaçınılmaz bir son ve ebediyete açılan bir yol vardır. Şairane ifadesiyle:

"Artık demir almak günü gelmişse zamandan,

Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;

Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol."

Evet, ölüm hayat için son derece anlamlıdır. Hayatı olmayan bir ölüm nasıl hiçlik ve yokluk demekse; ölümü olmayan bir hayat da öyledir. Eşya zıtlarıyla kâim olduğu için gecenin varlığı gündüzü, akın varlığı karayı, ölümün varlığı da hayatı anlamlı kılar. Allah Teala Mülk suresin-

de: “Sizin hanginizin daha iyi amel yaptığını sınamak için ölümü de, hayatı da yaratan Allah’tır.” (Mülk, 2) buyurmaktadır. Ayetten anlaşıldığına göre hayat ve ölüm imtihan amaçlıdır. Hayat olmasa ölümün; ölüm olmasa hayatın imtihan gayesi tahakkuk etmezdi.

Ayette ölümün hayattan önce zikredilmiş olması dikkat çekicidir. Bu durumu insanın doğmadan önceki ölü haliyle irtibatlandırmak mümkün olduğu gibi ölümün hayırlı işler yapmaya daha müessir oluşu üzerinde de durulabilir. “Lezzetleri tarumar eden ölümü çokça hatırlayın.” (Tirmizî, Kıyâme, 26; İbn Mâce, Zühd, 31; İbn Hanbel, II, 293) hadisi de ölümün hayat üzerindeki düzenleyici etkisine ve terbiye edici tesirine dikkat çekmektedir.

“Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür.” demişler. İnsan unutmaya meyyal bir varlıktır. Bu yüzden her zaman bir hatırlatıcıya ve uyarıcıya ihtiyaç duyar. Kâinattaki değişimler, mevsimlerin peş peşe gelmesi; özellikle sonbahar ve kış mevsimleri ölümü, bahar mevsimi ise öldükten sonra dirilmeyi çağrıştıran ve insan hafızasında uyarılmalar sağlayan fırsatlar ve demlerdir. Hele her gün karşılaştığımız ölüm ve cenaze olayları, bizlere “ölümün ne güzel bir öğütçü ve nasihatçı” olduğunu haykırmaktadır.

Ölümü nazarıtibara alıp onunla son bulacak bir hayatın kıymetini ölçüp tartmak akıllıca bir hareket olmakla birlikte yeterli değildir. Çünkü

ölüm sonrasını düşünmeyenler için, sadece ölümü düşünmek kaygı verici bir olaydır. Hatta ümitsizlik kaynağıdır. Ölüm kaygısı taşıyanların bir kısmı, “nasıl olsa bir daha dünyaya gelmeyecekleri” düşüncesiyle hiç ölümü ve ölüm ötesini düşünmeden dünyadan kâm almaya kalırlar. Bir kısmı da ölüm rahatlığına ermek sevdasına kapılırlar. İkisi de güzel değil. Doğrusu ölüm ve hayatın ikisinin de imtihan gayeli olduğunu bilip ebedi hayat için hazırlanmaktır.

Aslında bu dünyada insanları en çok korkutan şeylerden biri ölümdür. Ölümün soğukluğu insanları ürkütmekte, ellerini kollarını bağlamakta ve hatta bazen insanlara hayatı anlamsız göstermektedir. Bu durum ölümün zahirine bakanlar içindir. Oysaki işin özüne bakıp bâtını görenlere göre ölüm, Allah’tan gelen ruhun yine O’na yükselmesidir. Çünkü insan ruhu bedende olduğu sürece geldiği ve döneceği âleme göre zindandadır. Nasıl zindanda olan insan hapishanenin yıkılmasından incinmez ve yıkanlara: “Bu binayı niye yıkıyorsunuz?” diye karşı çıkmazsa, aynı şekilde insan ölümle beden mülkünün viran olmasından incinmez, aksine sevinir. Nitekim Mevlana şöyle der: “Sen yaşıyorum sanırsın. Aslında beden zindanında mahbûssun. Zindandan kurtulur, beden kuyusundan çıkabilirsen Yûsuf gibi Mısır’a sultan olursun.”

(Şefik Can, Mesnevî Tercümesi, c. V, s. 141, dipnot: 184)

Bu dünya her ne kadar var gibi görünse de önü ve sonu yokluk olduğuna göre, yok hükmündedir. Bu sebeple insana yakışan sonsuzluk âlemine kanat açmaktır. Ölüm insanoğlunun dünyaya gelişiyle birlikte

başlamaktadır. Her an insanın bir cüz'ü ölüm halindedir. İnsan her an can vermede; canından bir miktarı yokluğa göndermededir. Allah'ın Muhyî/dirilten ve Mümît/öldüren sıfatları sürekli tecelli hâlindedir. Bu sıfatların gereği olarak insanda her an on binlerce hücre ölmekte ve on binlerce hücre yeniden yaratılmaktadır. Ancak bu olma ve yok olma o kadar hızlı gerçekleşmektedir ki, biz hayatı devam ediyor zannediyoruz. Nitekim ucunda ateş bulunan bir çubuğu hızla çevirdiğimiz zaman ışıktan oluşan bir daire görürüz. Aslında ortada daire yoktur, bu bir algı yanılmasıdır. Hayat da böyledir. Bir tarafta hızlı bir oluş, öbür tarafta hızlı bir yok oluş. Bütün bunlar bizi, "hayat devam ediyor" algı yanılmasına sevk etmektedir.

Bize ölüm gibi görünen hakikatte ölümsüzlüktür. Bu dünyada maddî rızkın kesilmesi ya da azalması, öteki dünyanın rızkının artmasına vesileyse ne güzel! İnsanlara soğuk ve korkutucu gelen ölümün dış görünüşü, can vermenin şeklidir. Yoksa ölümün iç yüzü diriliktir, yaşayıştır. Görünüşte her ne kadar bir tükenme gibi algılsa da hakikatte ölüm, hayat ve ebedî hayata geçiştir. Nitekim bizim geleneğimizde ölen kişi için "dünyasını değiştirdi" ifadesi kullanılmaktadır.

Herkesin ölümü kendi rengindedir. Allah'a kavuştuğunu düşünmeden ölümden nefret edenler, ölümü düşman gibi görür. Ölüme dost olanlarsa onu candan bir dost olarak karşılarlar. Ölümü Yusuf gibi görenle kurt gibi gören arasında elbette fark vardır. Ölümü Yusuf gibi gören, canını fedaya hazırdır. Ama gözüne ölüm kurt gibi görünen, ölümle karşılaşınca sapıtır, yolunu şaşırır, hatta yoldan çıkar. Aslında ölümü bir ayna gibi görmek lazımdır. Nasıl ayna güzeli güzel, çirkinini çirkin, beyazı beyaz, zenciye siyah gösterirse, ölüm aynası da insanlara gerçek kimlik ve kişiliklerini gösterir. (Mesnevî, c. III, b. 3437-3438)

Ölümden insana korku veren bir boyutun olduğu bilinmektedir. Ancak ölüm korkusundan kurtuluş reçetesi Hz. Muhammed'in nuru sayesinde fani dünyaya bağlanmamak ve ona boyun eğmemektir. Böylece ölümün korkunçluğu zail olur. Çünkü böyleleri gerçek hayatını ölümünde görür. Dünyada kalmayı yerinden, yurdundan ayrı kalma olarak değerlendirir. Bu dünyada bulunuş bir ayrılık olduğundandır ki, biri ölünce: "Hiç şüphe yok ki, biz Allah'a aidiz, yine dönüp O'na varanlarız." (Bakara, 156) diye iltica edilmektedir.

Ölümden korkulmaz, çünkü son yolculuk olan ölümle insan şu kirlî topraktan kurtulmakta, göklere ve ötelere yükselmektedir. Yine ölüm

sayesinde insan, ruhlar âleminde bu dünyaya geliş rövanesini, daha doğrusu gerçek âlemine doğru ikinci bir doğumu yaşamaktadır. (Dîvân-ı Kebîr Seçmeler, I, 457) İnsanoğlu bu âlem için süreli bir kandil yakmıştır. Bu yüzden insanoğlu ömür kandili sönmeden aklını başına almalı, fitilini düzeltmeli, yağını koymalı; (Mesnevî, c. II, b. 1263) yani gönül kandilini uyardırmalıdır. Gönül kandilinin ışığı, ölüm karanlıklarını da, küfür karanlıklarını da ısıtır; insanın son yolculuğunu kolaylaştırır ve onu Hakk'a götürür.

Hakk'a giden yol, Kur'an'daki en kısa surelerden olan ve inananların kurtuluş reçetesi sayılan Asr suresinde hülâsa edilmiştir. Asra yemin eden Yüce Allah zaman ve dünyayı değerlendirme konusunda genelde ziyanda olan insanoğlunun son yolculuktaki kurtuluşunu ve cennete yönelişini şu dört şarta bağlamaktadır:

- 1- Sağlam bir iman,
- 2- Salih/dönüştürücü bir amel,
- 3- Hakk'a bağlılık ve tavsiye,
- 4- Sabra sarılmak ve sabrı öğütlemek. (Asr, 1-3)

Son yolculuğun selameti ibadet ve taatlere bağlı olduğu gibi kulun son nefesteki durumuna bağlıdır. Bu yüzden Allah Teala kullarını uyarılmaktadır: "Ey iman edenler! Allah'tan nasıl sakınmak gerekiyorsa öyle sakının ve Müslüman olarak ölmeye bakın." (Al-i İmran, 102) Son yolculukta insan kendini net olarak tanır ve amellerinin akıbetini görür. Üstat Necip Fazıl bu hali şöyle ifade eder:

"O demdeki, perdeler kalkar perdeler iner,
Azrail'e hoş geldin diyebilmekte hüner."

Son nefes endişesi taşıyan birisi için son yolculuk bir başlangıçtır. Son nefesi güzel bir şekilde verebilmek fani dünyanın imtihanlarına sabretmekle mümkündür. Zira sabır, sırat köprüsüne benzer. Bu köprünün üzerinden dikkatle, titizlikle öbür tarafa geçilir. Öbür tarafta ise son yolculuğun nihai durağı olan cennet vardır. Cennet ise güzellik yurdudur.

Son yolculuktan korkanlar âşık olmayanlardır. Onlar ömürlerinin uzaması için mühlet isterlerken âşıklar bir an önce son yolculuğa çıkmayı, O'na kavuşmayı dilerler. Çünkü âşıklar ölmez.

Yolun sonunu düşünmek yolculuğu kolaylaştırır

Prof. Dr. Erol Göka

Günümüz insanı, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin ömrünün uzamasına, yaşam kalitesine yaptığı katkılar nedeniyle, geleneksel dünyanın insanına göre çok daha şanslı ama "ölüm bilinci" açısından âdeta bir gerileme yaşıyor. Bazı bilim insanları, Amerikan toplumuna "ölümü inkâr eden toplum", ölümü yok sayıp gençliği ve güzelliği ebedi kılmaya çalışan Amerikan kültürüne ise "narsisizm kültürü" adını takmış, daha 20. yüzyılın başından itibaren bu durumdan endişelerini dile getirmişler. "Doların dalgalanmasına bırakıldı bu çağda ölüm / Gecele-ri şehrin varoşlarında ikamete mecbur edildi" diye ifade ediyor İsmet Özel, çağımızın ölüm anlayışını, daha doğrusu ölüm bilincindeki gerilemeyi.

Ölüm bilinci konusunda, geleneksel dünyanın modern dünyaya göre daha ileride olduğu kabul ediliyor ama elbette bu kabul, geleneksel dünyanın her şeyiyle modern zamanlardan ileride olduğu anlamına gelmiyor. Salgın hastalıklardan kitlesel ölümler yaşandığı, yoksulluk ve çaresizliğin çok fazla, tıbbi ve teknolojik bilginin çok az, ortalama insan ömrünün çok kısa olduğu geleneksel dünya, birçok sorunla boğuşuyordu. Bu nedenle şimdi söyleyeceklerimizi, okuyucunun geleneksel dünyaya bir güzelleme olarak görmemesini, yalnızca ölüm bilinci açısından bugünkü durumumuzla kıyaslama yapabilmek için aşağıdaki saptamaları aktardığımızı bilmesini dileriz.

Geleneksel dünyada, şimdilerde pek duymadığımız “doğal ölüm” diye bir olgu vardı. Hatta hemen tüm ölümler, insana “ecel” olarak gelen doğal ölüm içinde değerlendirilirdi. Geleneksel dünyanın insanı için hayat, ona verilen kısa bir icra olanağıydı. O, hayatın kısalığının ve içerisinde her zaman ölümü taşıdığı farkındaydı ve bu nedenle hayata karşı bir aşk duygusu beslemekteydi. Evcil bir ölüm anlayışını benimseyip herkesin ölümlü olduğu fikrini kolayca içine sindirmişti. Hayatla ölümü bir arada ve birbirlerini tamamlayan süreçler olarak görüyordu. Geleneksel insan, ölümünü sezdiğinde ona karşı bir direnme ve reddetme tutumu içine girmez, gerekli hazırlıklarını yaparak ailesi içinde, sevenlerinin, sevdiklerinin yanında can verirdi. Geleneksel toplumlarda insanın en büyük korkusu, yalnız başına ölmektir. Ölüme karşı çıkmaz, ona direnilmezdi ama özellikle çocuk ve genç ölümlerinden çok etkilendikleri, bu nedenle feleğe sitem ettikleri olurdu.

Günümüz insanı, ölümün kesinliğini ve hayatın narinliğini hissetmeden varoluşsal bir kötümserlik içinde yaşıyor. Ölümün endişe veren ve insanı mahveden bir şey olduğunu düşünmüyor ve kendisinininkinden ziyade başkasının ölümüyle ilgileniyor. Sanki her zaman mutlu görün-

meye zorunluymuş gibi, ölümlle ilgili hüznün dolu duygularını belli etmemeye çalışıyor. Modern zamanlarla birlikte ölüm, toplumsal, doğal bir olay olmaktan çıktı. Can çekişen, ölmekte olan birisinin yanında olmak, ölünün yanında durmak, cesedi beklemek, uzun süren taziyeler hemen hiç kimsenin istemediği şeyler haline geldi.

Batılı toplumun, cinsellikle ilgili zorlamalardan kurtulup onun yerine ölüme ilişkin şeyleri gizlemeye başladığını birçok düşünür söylüyor. "Ölüm, mümkünse ağza hiç alınmaması gereken uğursuz bir kelimeye dönüşmüş, kötü, pis ve uygunsuz olarak algılandığı için ancak yalnızlık içinde ve gizli yaşanabileceğine âdeta hep birlikte karar verilmiştir" gibi saptamalar çok sıkça yapılıyor. Uygarlığın yazılı olmayan yasası: "Ölümden mümkün olduğunca kaçmak ve uzaklaşmak gerekir" deniyor.

Modern insanın ölümü yok sayan tutumlarının, modern tıbbın yalnızca ölümü geciktirmeye değil, açık ya da üzeri örtük bir biçimde ölümü ortadan kaldırmaya çalışmasının Batı düşüncesinde kökleri var. Batı düşüncesindeki bu ölüm karşıtı sızlanışlar, kanserden ölmek üzereyken "Ölümün İnkârı" adlı bir inceleme yazmaktan çekinmeyen Ernest Becker'in ve Nobel Ödüllü edebiyatçı Elias Canetti'nin fikirlerinde doğruya çıkıyor.

1942'de ölüme karşı savaşmaya karar veren ve "Pascal otuz dokuzuna kadar yaşadı, ben yakında otuz yediyim. Onun kaderiyle hesaplarsak benim temiz iki yılım daha var! Ne acele! O, Hristiyanlığın savunması için düzensiz fikirler bıraktı arkasında. Bense, insanın ölüme karşı savunulması üzerine düşüncelerimi toparlamak istiyorum." diyen Canetti, 1994'te ölene kadar ölüme karşı bu tutumunu sürdürür. İnsanın ölümü oluşunun, yeryüzündeki her türlü musibetin temelinde yer aldığını söyler. Ölüm olmasaydı güç istemenin, iktidar hırsının, cinayetlerin olmayacağını belirtir; ölüm bilincinin olumlu etkilerini açıkça inkâr eder. "Ölüm bilincini güçlendirmek için her şeyi yapıyorsun. Zaten büyük olan tehlikeyi, bu tehlikenin hayalini asla kaybetmemek için büyütüyorsun. Sen, uyuşturucu alan bir insanın tersisin; o korkunç şey hakkındaki bilgin asla yatışmıyor. Ama ölüm konusundaki bu bilincin uyanıklığıyla ne kazanıyorsun?" diyerek akli sıra ölüm bilinciyle dalgasını geçer.

Evet, onlarda Canetti gibileri çokça bulunuyor ama tüm bunlara rağmen Batı dünyasında bile birçok düşünür ve terapist şu fikirde birle-

şiyor: Fiziksel ölüm, organizmanın yok oluşu demektir, ama ölüm düşüncesi, ölümü düşünmek, insanı kurtuluşa eristirebilecek, bunaltıları sağaltabilecek bir gizilgüce sahiptir. Ölümü ve ölümlülüğü açık yüreklilikle ele almanın, işlerin gerçek durumunu daha iyi değerlendirebilme, yaşamı daha katlanabilir kılma gibi bir ödülü vardır. Yolun sonunu düşünmek, yolculuğu kolaylaştırır, kalitesini artırır. Ölüm, hayatın ayrılmaz bir parçasıdır, ölümü düşünmek, bırakın hayatı yoksullaştırmayı daha da zenginleştirir. Ölümün fizikselliği, insanın bedensel varlığını tahrip eder ama ölümü düşünmek, koruyucu bir etkiye sahiptir. Bu nedenle Eflatun, ölümü en iyi öğüt verici sayar, Stoacı filozoflar, iyi yaşamayı öğrenmenin iyi ölmeyi öğrenmekle, iyi ölmeyi öğrenmenin de iyi yaşamayı öğrenmekle mümkün olabileceğini vurgularlar. Cicero, "Felsefe yapmak ölüme hazırlanmaktır", Montaigne, "Felsefe yapmak nasıl ölüneceğini öğrenmektir."; Seneca ise, "Vazgeçmeye hazır ve istekli olanlar dışında hiç kimse hayatın gerçek tadını alamaz. Ey yaşam, senin bunca değerli oluşun ölüm sayesinde." demiş, Aziz Augustine de insanın gerçek benliğinin ancak ölüm karşısında doğacağını söylemiştir.

Bir de bizimkilere kulak verelim: Gazali, birisi vicdan diğeri ölüm olmak üzere iki vaiz olduğunu söyler. Farabi, erdemli kimsenin ne bir kötümserin hayattan uzaklaşmak için ölümü bir çare saymak şeklindeki düşüncesine ne de ölümün korkulması gereken büyük bir şey olduğu fikrine katılacağını, yaşamayı sadece mutluluğu artırmak için isteyeceğini, bireysel çıkarlarını aşarak kendisini ülkesine adayacağını belirtir. Ona göre, ölümden ancak cahil ve fasık ülkelerin insanları korkar zira cahillerin gözünde değerli olan şeyler, bayağı lezzetlerdir; fasıklar da bu dünyada bırakacakları menfaatlerinden ayrılmak istemedikleri gibi öte-dünyada da mutlu olamayacaklarını bilirler. Hz. Muhammed (s.a.s.), "Ölümü çokça hatırlayın. Bu hatırlama günahlarınızı giderir ve sizi dünyada zahit yapar. Zenginken ölümü hatırlarsanız bu sizin hırslınızı yıkar. Fakirken onu anarsanız yaşayışınızdan hoşnut kılar." der. Peygamber'in bu önerisine uymak için olsa gerek, Türkler arasında, İslamiyet'in yayılmasının önderlerinden kabul edilen Ahmed Yesevi, altmış üç yaşına girdikten sonra, toprağın üç metre altına küçük bir hücre yaptırmış ve ömrünün geri kalanının bir kısmını burada geçirmiştir. Yine İslam Peygamberi'nin "Ölmeden önce ölüünüz", "İnsanlar uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar", "Sana nasihat edici olarak ölüm yeter!" sözleri, filozofların söylemek istediklerinin çok daha özlü bir biçimde anlatımıdır.

Ancak ölümü düşünmek, ölümlülük bilincine sahip olmak, sürekli ölümle yatıp ölümle kalkmak demek değildir. Tam tersine ölümün ölçsüz ve takıntılı bir biçimde düşünülüp durması, sürekli, aşikâr bir ölüm korkusu hissetmek psikolojik bakımdan sağlıksızlık işaretidir. Ölüm bilinciyle, yolun sonunu bilmekle kast ettiğimiz, ölüm kavramının ve zamanı geldiğinde öleceğimiz gerçeğinin zihnimizden kovulmaması, tamamen atıl halde tutulmaması, zaman zaman etkinleşebilecek, canlanmaya her an hazır bir bilinçlilik halidir. Ölüm bilincinin, faniliğimizi fark etmenin bizi hasbi, içten (otantik) bir yaşam tarzına taşıyabilmesidir.

Bir an için ölümün olmadığı, bilinçte faniliğin yer almadığı, dünya yolculuğumuzun hiç bitmediği sonsuz bir hayat tasavvur etsek, her şeyin bir anda anlamsızlaşacağını hemen hissederiz. Varoluşun ebedi kum saati, her bitişinde tekrar geri çevrilse, bu durum bizim için çok ıstırap verici olur. Çünkü yaşamın anlamlı hale gelmesi, ancak bir fanilik bi-

lincinin becerisidir. Ölüm inkârdan geldiğinde yaşam daralır; insan kaderini örten, kendi doğasını, bilinçliliğini, yaşantısının gerçekliğini reddeden bir konuma sürüklenir. İyi bir hayat yaşamamamızın nedeni hep bizim dışımızda aranır, sorumluluk anlayışımız güdükleşir. Oysa fanilik bilinci, bizi önemsiz kaygılara odaklanmaktan kurtararak daha canlı ve erdemli bir hayata yöneltir; “ölüm borcundan kurtulmak için yaşam kredisini reddeden” kişi olmaktan kurtarır.

Ölümü düşünmek, paradoksik bir etkiyle, düşüneni karamsarlığa itmek yerine, otantik yaşantılar içerisine katar, kendisine getirir. Bu nedenle dinsel çağrılar, ölüm odaklı olarak kurulmuş; İslamiyet’te her bireysel ölüme “küçük kıyamet” (kıyamet-i suğra) denmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s.) “Ölenin kıyameti kopmuştur.” buyurmuştur.

Kim Allah yolunda
hicret ederse, yeryüzünde
gidecek çok yer de bulur,
genişlik de. Kim Allah'a ve
Peygamberine hicret etmek
amacıyla evinden çıkar da sonra
kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz
onun mükafatı Allah'a düşer. Allah
çok bağışlayıcıdır,
çok merhamet edicidir.

(Nisa, 100)

**Biz Şüphesiz
(her Őeyimizle)
Allah'a aidiz ve
Şüphesiz O'na
döneceğiz.**

(Bakara, 156)

